

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

การเรียนการสอนดนตรีไทยในสมัยก่อนนั้น มีรูปแบบการสอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของครูผู้สอนแต่ละท่าน อยู่ที่ความสามารถและความถนัดในแต่ละเครื่องมือ ซึ่งมีความหลากหลายในการบรรเลงในกรอบและแบบแผนของดนตรีไทย ดังเช่น ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งเป็นครูดนตรีไทยที่มีความสามารถรอบด้านในเรื่องของเครื่องดนตรีไทย ถือว่าเป็นยุครุ่งเรืองของดนตรีไทย และมีวิธีการบรรเลงระนาดเอกที่มีความแตกต่างจากการบรรเลงในสมัยที่ครูยังมีชีวิตอยู่ (ปัญญา รุ่งเรือง, 2546) และด้วยฝีมือและประสบการณ์ทางดนตรีไทย จึงทำให้ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้รวมถึงทักษะและกระบวนการต่าง ๆ โดยมีลูกศิษย์หลายคนที่มีแนวทางในการสร้างผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จในวงการดนตรีไทยต่อไป ดังเช่น ครูอุทัย แก้วละเอียด ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่ได้ร่ำเรียนองค์ความรู้ต่าง ๆ ในกลวิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีระนาดเอก ซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดที่สามารถรับรู้ได้โดยตรง (นิมิต โอสสถเจริญ, 2551; โสภณ เดชฉกรรจ์, 2553)

จากประสบการณ์ของครูอุทัย แก้วละเอียด รวมไปถึงการศึกษาหาความรู้จากลูกศิษย์ของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ณ สำนักปี่พาทย์บ้านบาตร โดยมีศิษย์ร่วมสำนักเดียวกันกับคนอื่น ๆ ที่เดินทางมาจากทุกสารทิศ เช่นครูสุบิน จันทรแก้ว, ครูเสนาะ หลวงสุนทร, ครูฉลาก โพธิ์สามต้น, ครูปน วานม่วง, ครูฉงเงิน - ต้อน ทองโต, ครูชง่อน หงส์ทอง, ครูประมวล อรรถชีพ, ครูสวิต วงศ์บุญลือ, ครูสุรินทร์ อุดมสวัสดิ์, ครูน้ำว่า ร่มโพธิ์ทอง, ครูหยด ผลเกิด, ครูประคอง วิสุทธีวงศ์, ครูวิเชียร สาระเดช, ครูสิริ นักดนตรี เป็นต้นในกลุ่มศิษย์ระนาด (นิมิต โอสสถเจริญ, 2551) ครูอุทัยถือเป็นศิษย์ที่คุ้นครูรักมากที่สุดคนหนึ่ง ได้รับการถ่ายทอดชั้นเชิงการบรรเลงเดี่ยวระนาด การปรับวง เพลงหน้าพาทย์ การขับร้อง และการประชันวงอย่างลึกซึ้ง มีความรู้แตกฉานทั้งทางระนาดเอกและระนาดทุ้ม (อังคณา แสงอนันต์, 2553) สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการเรียนเครื่องดนตรีระนาดเอกได้เป็นอย่างมาก เพราะครูแต่ละท่านที่ได้สั่งสมวิชาความรู้มานั้น ล้วนแล้วแต่เป็นครูที่มีความเป็นนักดนตรีศึกษาอยู่ในทัศนะและแนวทางการเรียนการสอนที่ดี จะสังเกตได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ นั้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ สามารถส่งผลทำให้ผู้เรียน ประสบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนดนตรีไทย เพราะดนตรีไทยนั้น เป็นดนตรีที่ต้องใช้ทั้งความสามารถในการฝึกฝนทักษะ ประสบการณ์ รวมถึงความจำที่แม่นยำ เพื่อที่จะได้เป็นนักดนตรีไทยที่ดีได้ เหมือนครูดนตรีไทยหลาย ๆ ท่านที่มีความสามารถ

จวบจนมาถึงรุ่นของครูเก่าที่มีสายสัมพันธ์กับการปี่พาทย์เมืองบางกอก

อย่างแน่นแฟ้น ครูลีน ศิษย์ครูพระประดิษฐไพเราะ (ครูมีแขก) ครูกล้า-ครูกล้าย ณ

บางช่วง ครูปาน นิลวงศ์ ครูสมบุญ สมสุพรรณ ฯลฯ โดยเฉพาะการเกิดอัจฉริยะทางดนตรีไทยนาม นายคร หรือที่รู้จักกันในประวัติศาสตร์ดนตรีว่า หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ครูยี่สิบแปดคน ซึ่งแม้เมื่อเข้ามาสร้างชื่อเสียงในเมืองบางกอก ก็ยังมีศิษย์จากอัมพวาติดตามเข้ามาร่วมสร้างผลงานให้ลือเลื่องในวงการดนตรีไทยยุคต่อมาอีกหลายท่าน อาทิ ครูสุข นักดนตรี, ครูเผือก, นักระนาด, ศาสตราจารย์ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์, ครูประถม นักปี่, ครูสุรินทร์ อุดมสวัสดิ์, ครูประยูร น่วมศิริ, ฯลฯ ในกลุ่มนี้บุคคลที่ถือว่ามีความสำคัญในฐานะศิษย์เอกคนหนึ่งในดินแดนอัมพวาที่เรียนรู้วิชาดนตรีปี่พาทย์จากท่านครูจนแตกฉานทั้งทฤษฎีปฏิบัติและสร้างผลงานจนได้รับการยกย่องเป็น ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงดนตรีไทยประจำปี พ.ศ.2552 คือ ครูอุทัย แก้วละเอียด ผู้ที่นำเกียรติยศชื่อเสียงด้าน ศิลปะการดนตรีมาสู่บ้านเกิด และที่น่ายินดีก็คือท่านยังมีชีวิตอยู่ให้พวกเราได้ชื่นชมและแสดงมุทิตาจิต (อังคณา แสงอนันต์, 2553)

กระบวนการถ่ายทอดดนตรีไทยนั้น เป็นอีกกระบวนการหนึ่งซึ่งมีความสำคัญในการนำพาเอา วัฒนธรรมดนตรีไทยของเรา ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ ใช้การสอนแบบมุขปาฐะ โดยมีผู้ถ่ายทอด และ ผู้รับการถ่ายทอด เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าว อีกทั้งยังมีบริบทต่าง ๆ ที่มีความสำคัญใน กระบวนการถ่ายทอด เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น (เหมราช เหมหงษา, 2541; สงบ ศีก ธรรมวิหาร, 2545) และการถ่ายทอดดนตรีไทยเท่าที่ผ่านมาในอดีต ไม่ว่าจะเป็นดนตรีไทยหรือดนตรี ฟันเมืองนิยมใช้หลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การชี้แนะ คือ ให้ทำตามทีครูสั่ง 2) การท่องจำโดยไม่มี การบันทึกเป็นโน้ต 3) ยึดมั่นในจารีตประเพณี ซึ่งหลัก 3 ประการนี้ ยังคงถือปฏิบัติจนกระทั่ง ปัจจุบัน ใน ด้านแหล่งการเรียนรู้ก็อยู่ที่ตัวครูเป็นสำคัญ ดังนั้นครูดนตรีไทยจึงเป็นเหมือน สถาบันการศึกษาที่รวม ศิลปะทางดนตรีไว้มากมาย (สงัด ภูเขาทอง, 2529)

จากการศึกษาจากชีวประวัติและอัตลักษณ์เบื้องต้น ในการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครู อุทัย แก้วละเอียดแล้ว มีสิ่งที่สามารถเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ประกอบกับความใฝ่รู้และ ใฝ่เรียนของครูอุทัย แก้วละเอียด จึงทำให้เกิดเป็นทักษะและกระบวนการคิดวิเคราะห์ ที่ส่งผลให้มีความ เป็นนักดนตรีศึกษาในกระบวนการสอนของครู โดยมีองค์ประกอบทั้ง 4 อย่างคือ ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร และการเรียนการสอน ตามหลักการของอลิซาเบธ สไตเนอร์ (Steiner, 1988) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครูอุทัย แก้วละเอียดนั้น มีกระบวนการสอนตามหลักของผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร และการเรียนการสอน รวมถึงมุ่งมั่น ที่จะพัฒนางานดนตรีไทย โดยการสร้างนักดนตรีธรรมดา ให้มีความรู้ความสามารถจนเป็นนักดนตรี ศึกษาที่มีคุณภาพได้เป็นอย่างดี มีแนวทางและกลวิธีการบรรเลงตามขนบธรรมเนียมแบบแผนของการ

บรรเลงเครื่องดนตรีระนาดเอก ตามกระบวนการถ่ายทอดของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งได้มีการสะท้อนออกมาให้เห็นทางการถ่ายทอดวิชาความรู้จากลูกศิษย์รุ่นหลังโดยการแสดงออกทางดนตรีศึกษาอย่างแท้จริงและมีความชัดเจนในทุกองค์ประกอบของหลักการของดนตรีศึกษา สามารถสะท้อนให้เห็นเด่นชัดที่สุดในแนวทางการพัฒนางานดนตรีไทย

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกสายครูอุทัย แก้วละเอียด เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อนักดนตรีไทยและนักดนตรีศึกษาอีกหลาย ๆ ท่าน โดยที่ผ่านมามีการทำวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดดนตรีไทยของครูอุทัย แก้วละเอียด ในเชิงดนตรีวิทยานี้บ้างแล้ว แต่ยังมีได้จัดทำในรูปแบบและหลักการของดนตรีศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกในแนวทางของครูอุทัย แก้วละเอียด ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย) พุทธศักราช 2552 โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตรการเรียนการสอน รวมถึงบริบทต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบของดนตรีศึกษา ในกระบวนการถ่ายทอดการเรียนการสอนเครื่องดนตรีระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียด และจัดทำคู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด เพื่อให้เป็นที่แพร่หลายต่อวงการดนตรีไทยและวงการดนตรีศึกษา อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการนำข้อมูลความรู้ไปใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนต่อไป

คำถามวิจัย

1. กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด เป็นอย่างไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. คู่มือการฝึกทักษะการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด ศิลปินแห่งชาติ เป็นอย่างไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานในแนวทางของครูอุทัย แก้วละเอียด (ศิลปินแห่งชาติ)
2. เพื่อสร้างคู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกขั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด (ศิลปินแห่งชาติ)

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูอุทัย แก้วละเอียด ศิลปินแห่งชาติ มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด โดยศึกษาตั้งแต่การเริ่มฝึกหัดเรียนระนาดเอก ไปตามลำดับขั้นตอนจนถึงการครอบครูดนตรีไทย (มนตรี ตราโมท, 2527)

2. สร้างคู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด ซึ่งประกอบด้วย

2.1 คำชี้แจงในการใช้คู่มือ

2.2 เนื้อหาสาระ ได้แก่ การฝึกทักษะการบรรเลงชั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด โน้ตแบบฝึกและบทเพลงที่ใช้ในการฝึก และการวิเคราะห์ทักษะการบรรเลงระนาดเอกตามเกณฑ์มาตรฐานดนตรีไทยตั้งแต่ขั้นที่ 1-6

2.3 ขั้นตอนการสอนและฝึกทักษะการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐาน พร้อมรูปภาพประกอบการฝึกในขั้นตอนพร้อมแสดงตัวอย่างด้วยรูปภาพ

2.4 การวัดและประเมินผล

2.5 แหล่งอ้างอิง/แหล่งข้อมูล

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

กระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอก หมายถึง หลักการ วิธีการ และเทคนิคการสอนตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ในการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐานที่เป็นอัตลักษณ์ของครูอุทัย แก้วละเอียด ศิลปินแห่งชาติ

อัตลักษณ์การถ่ายทอด หมายถึง แบบอย่างที่ปรากฏเด่นชัดในกระบวนการถ่ายทอดของแต่ละบุคคล ซึ่งบุคคลนั้นจะได้รับแนวทางหรือแบบอย่าง หรือ สร้างขึ้นเองตามความเหมาะสมของตนเอง เพื่อใช้ในการถ่ายทอด

คู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐาน หมายถึง เอกสารเกี่ยวกับการสอนและฝึกทักษะการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียด (ศิลปินแห่งชาติ) สำหรับผู้สอนและผู้เรียนระนาดเอก ผู้ที่สนใจ สามารถนำไปใช้ในการสอนหรือการฝึกทักษะการบรรเลงระนาดเอกด้วยตนเองอย่างถูกต้อง

หลักการสอน หมายถึง หลักหรือสาระสำคัญที่ครูอุทัย แก้วละเอียด ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ด้านการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียดย และรวบรวมเพื่อเก็บรักษาเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม และทำให้สังคมเข้าใจในอัตลักษณ์ในการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียดย อย่างถูกต้องและชัดเจน
2. ได้คู่มือการสอนทักษะการบรรเลงระนาดเอกชั้นพื้นฐานของครูอุทัย แก้วละเอียดย ที่ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์เรียบเรียงอย่างเป็นระบบ และผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม